

Γ. Ν. Πεντζίκης

*Τό προσκύνημα
του θείου Βαρθολομαίου,
δέκατου ἔκτου Μαρκήσιου Μονκάδα*

στή Στέλλα

*Τέχνασμα τοῦτο μαγικόν, καί συσκευή καί πλάσμα
«Καλλιμάχος καί Χρυσορρόη»*

Ὁ ἦχος ἀπό τό καμπανάκι πού σήμανε τήν τακτὴ ὥρα συνέπεσε μέ τό τέλος τῆς παρτίδας τάβλι· ὁ θεῖος Βαρθολομαῖος, δέκατος ἔκτος μαρκήσιος Μονκάδα, τό προτιμοῦσε πάντα: ἔβρισκε τό σκάκι φορτωμένο περίπλοκους ἐπιφύτους κανόνες πού μένουν σέ μιὰ ἐπίφαση τάξης, παιχνίδι πού τυχαιό ὅπως κάνει τό τάβλι· ἀντίθετα, ἔβλεπε στά πούλια καί στίς κινήσεις τους τό ὁδοιπορικό τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς μ' ὄλες τίς προόδους καί τά πολλά πισωστρατήματα. Πρὶν ἀκόμη καταλαγιάσει τό κουδούνισμα, ὁ θεῖος Βαρθολομαῖος σηκώθηκε, πήγε στή γωνιά τῆς κάμαρας, κοντά στή σέρα, ὅπου ἦταν συναγμένα διάφορα ὄργανα καί μετρητές καί ἄρχισε νά καταγράφει τίς ἐνδείξεις τους σ' ἓνα χοντρό κατάστιχο. Δέν μπόρεσα ν' ἀντισταθῶ στήν ἐκπληξή πού μοῦ προξενοῦσε τό σῶμα του κάθε φορά πού τόν ἔβλεπα ὄρθιο: ἀπό τή μέση κι ἐπάνω λιγνὸ κι εὐθραυστο, μέ στενοῦς ὄμους, μικρὸ κεφάλι, καί πλευροκόκαλα πού μετὰ βίας κρύβονταν — ἀπό τή μέση καί κάτω, εὐσαρκο, μέ ὀλοστρόγγυλους γοφούς καί μέ πόδια πού πατοῦσαν στέρεα στό πάτωμα· ἦταν σάν ν' ἄρχισε ὁ Δημιουργὸς τό πλάσιμο ἀπὸ τὰ κάτω ἄκρα καί νά ξέμεινε ἀπὸ πηλό γιὰ τόν κορμό. Μοῦ θύμιζε τίς εἰκόνες πού ζωγράφιζα μικρός: ἀρχίζοντας ἀπὸ τίς μότητες, πολλές φορές δέν εἶχα χῶρο γιὰ τό κεφάλι — ἔτσι, ὁ Παῦλος Μελάς, ὁ Billy the Kid, ὁ λήσταρχος Γιαγκούλας, ἢ ὁ Αἰμιλιανὸς Ζαπάτα ἐμφανίζονταν συχνά νά κουβαλοῦν τό κεφάλι τους παραμιάσαλα, ὅπως ὁ Ἄη Γιάννης Πρόδρομος στίς τοιχογραφίες· τίς πρῶτες ἐκεῖνες δαγεροτυπίες πού ἔβγαλε ὁ φίλος γιατρός Θούντερβελτ (ἢ γιὰ τὴν Ἐκάβη εἶχε κατατρομάξει βλέποντας τόν ἑαυτό της ἀκέφαλο, καί ἀπὸ τότε ἔσφιγγε τούς κροτάφους της κάθε πρωὶ γιὰ νὰ βεβαιωθεῖ ὅτι τό κεφάλι της ὑπῆρχε — καρατομήθηκε στό Ἄλγερ)· σῶμα χίμαιρας.

Ἡ προσήλωση τοῦ θείου στό τάβλι καί σέ ἐπιτραπέζια παιχνίδια, ὅπως ἡ χήνα καί τό φιδάκι, πού περιορίζουν στό ἐλάχιστο τήν ὑποτιθέμενη ἀνάγκη ρηματικῆς ἐπικοινωνίας, ἦταν ἀποτέλεσμα μᾶλλον παρά αἴτιο τῆς σιωπῆς του. Ἡ συνομιλία μέ τόν μαρκήσιο δέν ὑπῆρξε ποτέ εὐκολη ὑπόθεση· μετὰ τό θάνατο τῆς συζύγου του, ὅμως, κατάντησε ἀποθαρρυντικὰ δύσκολη καθώς ἀρνιόταν πεισματικά ν' ἀρθρώσει ἔστω καί μιὰ λέξη. Ἡ κουβέντα μας ἦταν οὐσιαστικὰ μονοσήμαντα: τοῦ ἔθετα ἐρωτήσεις στίς ὁποῖες μποροῦσε ν' ἀποκριθεῖ μ' ἓνα *ναί* ἢ μ' ἓνα *οχι*, καί περιμένα νά διακρίνω τήν ἀπάντηση στίς κινήσεις τοῦ κεφαλιοῦ του. Κι ἐγὼ κι οἱ ὑπῆρτες εἶχαμε ἐκλάβει ἀξιοματικά πὼς ἡ κίνηση τοῦ κεφαλιοῦ πρὸς τὰ κάτω δήλωνε κατάφαση, ἐνῶ ἡ κίνηση πρὸς τὰ ἐπάνω δήλωνε ἀρνηση· μέ βάση αὐτές τίς συντεταγμένες, κατορθώναμε κάποτε νὰ ἐπικοινωνήσουμε, ἀλλὰ δέν ἦταν λίγες οἱ φορές πού ἡ κίνηση τῆς κατάφασης συνεχόνταν μέ τήν πρὸς τὰ ἐπάνω κίνηση τῆς ἀρνησης, καθώς τό κεφάλι ἐπέστρεφε στή συνηθισμένη θέση, ἢ πού ὀριζόντιες κινήσεις ἐμπλέκονταν στίς κάθετες ταλαντώσεις, ἐγκαταλείποντάς μας σέ πελάγη ἀγνοίας σχετικὰ μέ τίς βουλές τοῦ θείου.

Ὁ θεὸς Βαρθολομαῖος τελείωσε τὴν καταγραφή τῶν ἐνδείξεων κι ἔκλεισε τὸ κατάστιχο. Τὸ πάθος αὐτὸ τῆς καταγραφῆς εἶχε ξεκινήσει πρὶν χρόνια ἀπὸ τὴν πρακτικὴ ἀνάγκη νὰ μάθει ποιὰ καὶ πόσα βιβλία εἶχε στὴ βιβλιοθήκη του. Ἐργαζόταν κάθε μέρα, γιὰ πολλοὺς μῆνες, καταγράφοντας τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα, τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου, τὶς διαστάσεις, τὸν ἀριθμὸ τῶν σελίδων καὶ τὴ χρονολογία ἐκδοσης, καὶ θέτοντας ἀντίστοιχα τὸν αὐξοῦντα ἀριθμὸ. Τὰ λήμματα τοῦ εὐρετηρίου δὲ συγκροτοῦσαν μιὰ ἀλφαβητικὴ ἢ θεματικὴ σειρὰ· ἀναφέρονταν μὲ τὴ σειρὰ πού ἦταν τοποθετημένα τὰ βιβλία στὰ ράφια. Ἀφοῦ σύνταξε ἔτσι ἕνα εἶδος χαρτογραφίας τῆς βιβλιοθήκης του, ἐξοστράκισε κατόπιν ὅλα τὰ βιβλία ἀπὸ τὴν ἑπαυλὴ μὲ τὴ σκέψη πῶς, ἀφοῦ ὑπῆρχε ὁ χάρτης-εὐρετήριο ἦταν περιττὸ νὰ ὑπάρχει τὸ ἀντικείμενο μιὰ καὶ αὐτὸ ἀναπαράγεται κατὰ βούληση ἀπὸ τὸ εὐρετήριο. Τότε ἦταν πού ἀνακάλυψε ἕνα λεπτὸ βιβλίον, δίχως ὄνομα συγγραφέα, μὲ τὸν τίτλο *Telephone subscribers Directory* πού δὲ φανέρωνε πολλὰ καθὼς περιεῖχε τὴν ἄγνωστὴ μὲ ἔννοια (ἢ ἀντικείμενο) *telephone*. Ξεφυλλίζοντάς το ὁ θεὸς εἶδε δίστηλες, σὲ κάθε σελίδα καταγραφῆς ὀνομάτων σ' ἀντιστοιχία μὲ ἀριθμούς, καὶ διαπίστωσε ὅτι δὲν ὑπῆρχε κανένα ἀπολύτως αἰτιοκρατικὸ σύστημα πού θὰ μπορούσε νὰ ἐξηγήσει τὴ διαδικασία τῆς ἀντιστοιχίας· σκέφτηκε πῶς ἔτσι καταντοῦσε περιττὴ ἡ ὑπαρξὴ τῶν προσώπων καί, πανικόβλητος πέταξε τὸ βιβλίον στὴ φωτιά λέγοντας ὅτι εἶναι ἔργο τοῦ σατανᾶ. Γιὰ ἕνα διάστημα, μετὰ τῆς περάτωσης τῆς καταγραφῆς τῶν βιβλίων, ἡ συμπεριφορὰ τοῦ θεοῦ παρουσίασε σημεῖα ἀλλαγῆς· ἔπαψε νὰ ντύνεται καὶ κυκλοφοροῦσε συνεχῶς μὲ μιὰ ρόμπα πρόχειρα ριγμένη πάνω στὴ νυχτικιά του, καταργώντας τὴ διάκριση τοῦ ὕπνου καὶ τῆς μέρας· ἔτρωγε σὲ ἀτακτὰ διαστήματα ἐγκαταλείποντας τὴν παραδομένη τελετουργία τῶν γευμάτων· στὴ μέση του ἐμφανίστηκε μιὰ ζώνη ἀπὸ πρόσφατο πάχος πού, καθὼς δὲν εἶχε προφτάσει νὰ δέσει μὲ τὸ κορμί, ταλαντεύονταν ὅταν περπατοῦσε ὅπως σαλεύουν κάτι μαλάκια ἢ κατώτερα χορδωτὰ (ἡ *Ciona intestinalis*, ἄς ποῦμε, μὲ τὴν ἄρρωστη διαφάνειά της) μὲς στό θαλάσσιον ρεῦμα. Ἀργότερα, ὅμως, κάτι αἰφνίδιες καιρικὲς μεταβολές κέντρισαν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θεοῦ· παράγγειλε κι ἐγκατέστησε στὴν κάμαρα ἕναν πλήρη μετεωρολογικὸ σταθμὸ πού συμπεριλάμβανε θερμοῦμετρο, ὑγρόμετρο μὲ ἀλογότριχα, δύο βαρόμετρα (ὑδραργυρικὸ καὶ ἐλάσματος), βροχόμετρο, ἀνεμοδείκτη καὶ ἀνεμοῦμετρο, πίνακες ταξινόμησης τῶν συννέφων, τῆς σχετικῆς καὶ ἀπόλυτης ὑγρασίας. Ἀρχικά, ἐπιχείρησε νὰ κάνει προβλέψεις στηριγμένους στὶς ἐνδείξεις τῶν ὀργάνων καὶ τὰ δεδομένα· ὅμως, ἡ ἐμπειρία του μὲ τὸ *Directory* ἦταν ἀκόμη νωπὴ καὶ οἱ δισταγμοὶ του μεγάλοι· ἡ μνημειώδης ἐκείνη ἀποτυχημένη πρόγνωση ἦταν πού, δείχνοντάς του ὅτι καμιά καταγραφή δὲν καταργεῖ τὸν καιρὸ, ἐνίσχυσε τὴν πεποίθησιν τοῦ θεοῦ ὅτι εἶχε βρεῖ στοὺς ἀριθμούς τῶν ἐνδείξεων ἕνα διαρκὴ σύντροφο. Ἔτσι, τώρα, κάθε φορὰ πού χτυποῦσε τὸ καμπανάκι, ἄφθοβα κι ἐκστατικὰ κατέγραφε στὸ κατάστιχο ἀτέμερονες ἀκολουθίες ἀριθμῶν.

Ἐπέστρεψε στὴν πολυθρόνα του, πῆρε τὰ ζάρια στὰ χέρια καὶ ἄρχισε νὰ μιᾶ. Στὴν ἀρχή, ἔβλεπα τὰ χεῖλη του νὰ κινοῦνται ἀλλὰ δὲν τὸν ἄκουγα καθὼς τ' αὐτιά μου εἶχαν ξεσυνηθίσει τοὺς ἤχους· σκέφτηκα πῶς εἶχαν περάσει κοντὰ δώδεκα χρόνια ἀπὸ τότε πού ὁ θεὸς μίλησε γιὰ τελευταία φορὰ· φιλοξενούσαμε ἕναν Ἴρλανδό πού ἔκανε τὸ γύρο τοῦ κόσμου πεζοπορώντας πρὸς τὰ πίσω μὲ τὴ βοήθεια κατόπτρων πού τὰ εἶχε στερεώσει στοὺς ὄμους του, ὅπως οἱ ποδηλάτες στὸ τιμόνι τοῦ ποδηλάτου· ἕνα βράδυ, μετὰ τὸ δείπνο, ὁ θεὸς ἀφοῦ ἐκδήλωσε μεγάλον ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ δρομολόγιό τῆς ὀδοπορίας καὶ γιὰ τὸ ὄλο ἐγχείρημα, ἔκφρασε τὴν ἐπιθυμία νὰ πληροφορηθεῖ τὸ εἶδος τῶν κατόπτρων πού χρησιμοποιοῦσε ὁ ξένος, γιατί, ὅπως συμπλήρωσε, ἂν ἦταν ἐπίπεδα, ἡ ὀδοπορία θὰ ὀλοκληρωνόταν μέσα σ' ἕνα φανταστικὸ εἶδωλο, ἐνῶ ἂν ἦταν κοῖλα, θὰ ἐκτυλισσόταν σ' ἕναν κόσμον ἀνεστραμμένο· δὲ θυμοῦμε τί ἀπάντησε ὁ Ἴρλανδός. Μιλώντας ἀργά, μὲ λέξεις πού ἀκόμα χασιμοῦριόντουσαν μετὰ τῆ χειμερία τους νάρκη, ὁ θεὸς μοῦ ἐξομολογήθηκε κάτι γιὰ μιὰ παλιά του ἐπιθυμία νὰ κάνει ἕνα προσκύνημα στοὺς Ἁγίους Τόπους, ἐπιθυμία πού φαίνεται νὰ μὴν πραγματοποιήθηκε γιὰ τὸ ταξίδι θὰ σήμαινε ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν τελετὴ τῆς καταγραφῆς τῶν καιρικῶν ἐνδείξεων. Χωρὶς νὰ καλοκαταλαβαίνω τὶς σπασμένες

φράσεις πού πολιορκούσαν τ' αὐτιά μου, καί ἀπορώντας γιά τή φύση τῆς ἐπερχόμενης κατακλείδας, περιοριζόμενον σέ παρωτρυντικά μόνο σχόλια, ὄσπου ἄκουσα διαυγέστατα ὅτι «βρήκα τή λύση· οἱ ἐτοιμασίες ἀρχίζουν ἀπό αὐριο. Σέ μερικούς μῆνες θά εἴμαστε ἐτοιμοὶ νά ξεκινήσουμε».

*

Ὁ κῆπος ἔπαψε ἀπό καιροῦ νά εἶναι ὁ παλιός γνῶριμος χῶρος μέ τὰ παρτέρια, τίς βραγιές, τοὺς θάμνους, τίς ἄλλες: τώρα δίνει τὴν ἐντύπωση στρατιωτικοῦ καταυλισμοῦ μέ ὀλα αὐτὰ τὰ κωνικά ἀντίσκηνα πού ξεφύτρωσαν καί στεγάζουν τοὺς ξυλουργούς, τοὺς ζωγράφους, τοὺς ράφτες, τοὺς σιδηρουργούς, τοὺς μηχανικούς, ἐνῶ τὰ σφυροκοπήματα, οἱ ἰαχές, ὁ ἦχος τῶν πριονιῶν καί τῶν μηχανῶν θυμίζουν ἐργοτάξιο. Ποτέ δὲ φανταζόμενον τὸ μέγεθος τῆς ὁμαδικῆς αὐτῆς προσπάθειας γιά τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἀτομικοῦ μας ἐγχειρήματος.

Στὴν ἀρχή, οἱ ξυλουργοὶ τοποθέτησαν ὄρθια δοκάρια ἀπὸ ὀξιά, τὸ ἕνα ἀντίκρου στὸ ἄλλο, σέ τακτές ἀποστάσεις, στίς δύο μεριές τοῦ κυκλικοῦ μονοπατιοῦ πού τριγυρίζει τὴν ἔπαυλη· στίς κορυφές τους τοποθέτησαν ὀριζόντια δοκάρια, ἐνώνοντας τ' ἀντικρινὰ ζευγάρια, φτιάχνοντας ἔτσι μιά σειρά ἀπὸ ἐπαναλαμβανόμενα Π πού σάν πόρτες ὀδηγοῦν τὸ ἕνα στὸ ἄλλο, χωρὶς νά ὀδηγοῦν πουθενά — μοῦ ἔφερναν στὸ νοῦ τὸ ὄνειρο πού ἔβλεπα μικρὸς πρὶν ἀπὸ κάθε διαγώνισμα: μπαίνω σ' ἕνα δωμάτιο πού ὀδηγεῖ σ' ἄλλο δωμάτιο πού ὀδηγεῖ σ' ἄλλο δωμάτιο ἴδιο καί ἀπαράλλακτο μέ τὸ προηγούμενο, πού ὀδηγεῖ σ' ἄλλο δωμάτιο πού ὀδηγεῖ σ' ἄλλο δωμάτιο, ὀλόιδιο μέ τὸ πρῶτο, πού ὀδηγεῖ σ' ἄλλο... νομίζοντας πὼς προχωρῶ μέσα πάντα στὸν ἴδιο χῶρο. Μετὰ τοὺς ξυλουργούς, οἱ σιδηρουργοὶ προσάρμοσαν στὸ καθένα ἀπὸ τὰ δοκάρια, καί παράλληλα πρὸς τὸν ἀξονά τους, ἀπὸ δύο λεπτές χαλύβδινες βέργες, σέ εἰδικές ὀποδοχές ὄστε νά μὴν ἐφάπτονται στὰ δοκάρια· μετὰ ἐφάρμοσαν στίς ἄκρες κάθε βέργας τροχαλίες καί γρανάζια καί τίς σύνδεσαν μέ ἕνα ἀτμοκινητήρα — πού ἀγκομαχοῦσε τώρα γιά μιά ἀπὸ τίς δοκιμές — χρησιμοποιώντας ἱμάντες καί εἰδικὸ σχοινὶ φτιαγμένο ἀπὸ σιζάλ πού ἔστειλε ὁ δὸν Ἀριστείδης Στροφόντε ἀπὸ τίς φυτεῖες του· χρειάστηκαν πολλές προσπάθειες, καί τὸ πολυσχιδές δαιμόνιο τοῦ δόκτορος Θούντερβελτ, γιά νά κατορθώσουν οἱ μηχανικοὶ νά προσδώσουν ὀμοιόμορφη κίνηση καί κατεύθυνση περιστροφῆς στίς βέργες. Ὑστερα χτίστηκαν τὰ δύο κυκλικά ὀπόστεγα πού ἀγκαλιάζουν τὰ δοκάρια ἀπὸ τῆ μέσα καί τὴν ἔξω περιφέρεια τοῦ μονοπατιοῦ, ἔτσι πού ἡ διατομή τοῦ κτίσματος θά θυμίζει τρίκλιτο βασιλική. Φτιαγμένα ἀπὸ πισσωμένα σανίδια, τὰ δύο ὀπόστεγα σκεπάδουν δύο ἀνεξάρτητες ὀμόκεντρες σιδηροτροχιές — τίς ἐγκατέστησε ἕνας νεαρός Πολωνός μηχανικός ἀπὸ τὸ Κορενίκ τῆς Σιλεσίας — ὄπου κυλοῦν δύο μικρὰ χειροκίνητα βαγονέτα φορτωμένα ἠλεκτρικά στοιχεῖα καί ἀπὸ ἕνα μεγάλο προβολέα πού λειτουργεῖ μέ βολταϊκὸ τὄξο.

Σέ μιά γωνιά τοῦ κήπου, ἕνα γιγάντιο ὀπόστεγο ἀπὸ τετρωμένο καναβάτσο προφυλάγει ἀπὸ τὸν καιροῦ τοὺς ράφτες καί τοὺς ἱματοφύλακες πού ἐργάζονται πυρετωδῶς συρράβοντας καί συναρμολογώντας τοὺς καμβάδες, καί τακτοποιώντας ἢ ἐπιδιορθώνοντας τίς διάφορες στολές πού στέλνουν γνωστοὶ τοῦ θεῖου ἐγκαταστημένοι ἀνά τὴν Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Αὐτές, πολλές φορές στενές ἢ ἀκατάλληλα φαρδιές, πρέπει νά προσαρμοστοῦν στὰ μέτρα μας, πράγμα πού σημαίνει καθημερινές σχεδόν πρόβες· σέ μιά ἀπ' αὐτές ἔτυχε νά δῶ ἕναν ἀπὸ τοὺς καμβάδες πού μόλις εἶχαν φθάσει: ἄσπρα θολωτὰ σπιτάκια, ἀσφυκτικά κοντὰ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο, μιναρέδες, ἔξῴστες μέ περικοκλάδες, στενὰ σοκάκια μέ καλντερίμι, φαρδύτεροι χωματόδρομοι, καμπαναριά, πραματευτάδες μέ ζαρζαβατικά, τσαγκάρηδες σέ τρῶγλες στὸ μείντάνι, ὀπαιθρία κουρεῖα, ἡμίγυμνες ὀδαλίσκες σέ σεράγια καί μαυροφορεμένες γυναῖκες μέ γιασιμάκι στὸ δρόμο· μιά κόρη κοιτάζει τὴν κίνηση ἀπὸ ἕνα μπαλκόνι — τὰ μαλλιά της κότσος καί πίσω της πορφυρὸ παραπέτασμα καί διχτυωτὰ παράθυρα. Ὅλα αὐτὰ σέ φυσικὸ μέγεθος, μαζί μέ γάτες, σκυλιά, ποντίκια, κατσαρίδες: μιά

πιστή αναπαράσταση της πλάσης, ιδωμένης από πολλές σκοπιές, πού φανερώνει όλες τις όψεις της.

Πολλούς από τούς καμβάδες τούς έτοιμαζε ένα έπιτελείο από ζωγράφους της περιοχής: ήταν καμβάδες πού παρίσταναν τόν ουρανό και γενικές πανοραμικές απόψεις (πού γίνονταν μέ βάση λιθογραφίες περιηγητών, ή δαγεροτυπίες) τό μεγαλύτερο μέρος όμως τό παραγγείλαμε σέ ζωγράφους πού γνώριζαν καλά τίς περιοχές πού θά διασχίσουμε. 'Ο οικογενειακός μας φίλος Ράλλης, μās έστειλε μιά ώραιότατη ζωγραφιά πού παρίστανε δυό ρακενδυτους άόματους άνατολίτες νά βαδίζουν άβέβαια μέ τή βοήθεια ενός ραβδιού σ' ένα στενό σοκάκι πού χώριζε ύψηλά σπίτια μέ καφασωτά παράθυρα. Δυστυχώς, ήταν από τούς λίγους πού στάθηκαν συνεπείς μέ τίς προθεσμίες πού δώσαμε: οί περισσότεροι άργουσαν πολύ νά μās στείλουν τούς καμβάδες τους μέ άποτέλεσμα νά δυσχεραίνουν τίς προετοιμασίες. Τυπική ήταν ή περίπτωση ενός 'Ελληνα πού μās έστειλε μέ τρεις μήνες καθυστέρηση μιά ζωγραφιά πού κουβαλούσε πάνω της τριήρεις, τούς κίονες ενός ναού, μιά γαλήνια θάλασσα και κάτι φιγούρες ντυμένες μέ θώρακες και περικεφαλαίες — ή γέριχη μορφή μέ τόν πράσινο χιτώνα έμοιαζε νά εύλογεί τήν κοπέλα πού συνόδευε ό πολέμαρχος. Πληροφορηθήκαμε από έγκυρη πηγή πώς στήν 'Ελλάδα δέ φορούν πιά χλαμύδες και στείλαμε πίσω τόν καμβά (επρόκειτο μάλιστα νά τόν δώ μετά από χρόνια στή Λέσβο), μολοταύθα ό θεϊός Βαρθολομαίος θά έβλεπε τήν ίδια σκηνή τής εύλογίας, σ' ένα ξύπιο όνειρο, τήν παραμονή τής άναχώρησής μας. Μόλις όλοκληρωθεί ή συρραφή μιάς σειράς καμβάδων, οί μηχανικοί τούς προσαρμόζουν και τούς τυλίγουν στίς βέργες έτσι ώστε ν' άπλώνονται άνάμεσα στά δοκάρια. Οί καμβάδες πού σχηματίζουν τήν όροφή τής σήραγγας τών Π παριστάνουν τό έναστρο στερέωμα, ενώ στά διπλανά διαστήματα βλέπω καθώς βαδίζω εικόνες τής Ήπαυλης, τού κήπου, τής δημοσίας, φωτισμένες μέ συνέπεια από τούς προβολείς.

Δίπλα στούς θορύβους τών σφυροκοπημάτων, τών πριονιών, τής άτμομηχανής, πλάι στήν κλαγγή τών βαγονέτων πάνω στίς ράγες, τά γουργουρίσματα τών περιστεριών προσθέτουν καινούριους και πρωτόγνωρους ήχους στόν κήπο: μιά δωδεκάδα άπ' αυτά, τό καθένα στό κλουβί του βηματίζει, μās τά χάρισε ή διοικητής τής γειτονικής διμοιρίας τής έθνοφυλακής: παχουλά-παχουλά, έγγυημένα ταχυδρομικά, μέ άγραφα χαρτάκια ήδη προσαρμοσμένα στά πόδια τους, περιμένουν τίς άποστολές. Πλάι στά κλουβιά, κιβώτια μέ τρόφιμα, τυλιγμένα άντίσκηνα, καρμπίνες Winchester, μούζερ και περιστροφα κόλτ, έμπάρια, τρίποδες, τηλεσκόπια, κάσκες, θεοδόλιχοι, κι έξάντες, λυόμενες λέμβοι, κιβώτια άεροστεγή και ύδατοστεγή μέ τά μπισκότα πού μόνο ή οικονόμος τού θεϊού ξέρει νά ψήνει, κιάλια, χαρτί άλληλογραφίας μέ τό οικόσημο τών Μονκάδα, κατάστιχα, ή σαρκοφάγος μέ τό ταριχευμένο σώμα τής μαρκησίας 'Αγάθης (ό θεϊός δέν τό άποχωριζόταν ποτέ), δυό άμάξια κουπέ κατάλληλα διαρρυθμισμένα σέ άφοδευτήρια (αυτό πού προορίζονταν γιά προσωπική δική μας χρήση έχει βελούδινη επένδυση στό κάθισμα), όδοιπορικές ράβδοι. Χτές έφτασε ένας σαρικοφόρος άνατολίτης κουβαλώντας τυλιγμένο ένα σετζαντέ, ενώ, πρίν δυό εβδομάδες, ένα άγλημα τού ναυτικού μās έφερε ένα μπαούλο σφραγισμένο πού όταν τό άνοιξαμε φανέρωσε ένα σχεδόν άθικτο μετακλασσικό κιονόκρανο έντεχνα προφωλαγμένο μέσα σέ άχυρα και πριονίδια.

Η σάλπιγγα ήχέι τήν έναρξη τής μεσημβρινής άνάπαυσης γιά τούς εργάτες, αλλά νομίζω πώς έγω πρέπει νά έπιστρέψω στήν καθημερινή μου άπασχόληση: τή συγγραφή ενός λεπτομερέστατου σχεδίου τής όδοιπορίας μας πού θά πρέπει νά περιλαμβάνει όχι μόνο τό δρομολόγιο, αλλά κι επακριβώς τό κάθε τί πού πρόκειται νά συμβεί στό ταξίδι: μιά εύχάριστη άπασχόληση τής φαντασίας πού καταντά, όμως, έξουθενωτική κάτω από τό βάρος τής βιβλιογραφίας. 'Ηδη έχω καταγράψει τά συμβάντα κατά τούς τριανταδυό πρώτους μήνες (ύπολόγισα τήν όλική διάρκεια τού ταξιδιού σέ έπτά χρόνια τρεις μήνες και τρεις μέρες) και βρισκόμαστε τώρα στήν

Ἡγεμονική Αὐλή τοῦ Μαυροβουνίου, ὅπου ὁ πρίγκηψ Νικήτας μᾶς ἀπαγγέλλει μερικούς ἀπό τούς πρόσφατους στίχους του σέ μετάφραση.

Δέν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ἄρχισα νά μισῶ τὰ σύνορα καὶ τὶς πολιτείες. Ἡ διαδικασία τῆς πορείας μας στήν ὑπαιθρο ἦταν ἀπλή: πεζοπορούσαμε ἐπὶ ὄρες· στήναμε πρὸχειρους καταυλισμούς — *stations* — κὶ ἀνάβαμα φωτιά, ὅταν ἔφτανε τὸ ἑκάστοτε περιστέρι μὲ τὶς ἐνδείξεις, καὶ πίναμε ἀφεψήματα ζεστά — κὶ ἄλλες φορές δροσιστικά ποτά — ἐνῶσω ὁ μαρκήσιος τὶς κατὰγραφε στὰ κατὰστιχα· μολύναμε τὸ καθαρὸ νερὸ πού κουβαλούσαμε, ὥστε νά μπορούμε κατόπι νά τὸ διηθήσουμε χρησιμοποιώντας κάρβουνα, χόρτα (ὅπως οἱ Βουσμάνοι) ἢ στύψη· συλλέγαμε τὰ ἴδια πάντα φυτὰ — μούσσωτιδες, ἀγριολιτσιές, ἀγιοῦγκες καὶ λαβρόχορτα — πού τὰ περιγράφαμε καὶ καταχωρούσαμε στὰ ἔρμηνια ὡς *Fumaria officinalis*, *Helleborus cyclophyllus*, *Mandragora officinarum*, *Solanum* καὶ *Hyoscyamus aureus*. Ἄρκοῦσε τότε νά βαδίζω δίπλα στὸ μαρκήσιο Μονκάδα, ντυμένος πάντα τῆ φορεσιά τοῦ τόπου, νά ἀρθρώνω κατὰ διαστήματα ἀκολουθίες ἤχων πού φρόντιζα νά μὴν ἀφίστανται φωνητικά ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ τόπου πού διασχίζαμε, καὶ νά τὶς μεταφράζω κατόπι στὸ μαρκήσιο, πού μέ κοίταζε ἀπροκάλυπτα περιδετής· μ' αὐτόν τὸν τρόπο ἐκπλήρωνα τὰ χρέη μου ὡς δραγουμάνος, ἐνῶ τὰ χρέη μου ὡς ὁδηγός-γεωγράφος ἦταν ἀκόμη ἀπλοῦστερα μιά καὶ εἶχα προνοήσει νά ἐπικολλήσω, πρὶν τὴν ἀναχώρησή μου, σ' ὅλα τὰ πλάνα τοῦ ὁδοιπορικοῦ, ἐπεξηγηματικές λεζάντες σάν ἐκεῖνες πού βρίσκονται πολλές φορές στὰ γραμματόσημα, ἀνάμεσα στήν ἀπεικόνιση καὶ τὴν ὁδόντωση: μπορούσα, ἔτσι, νά πληροφορῶ αὐτοστιγμὶ τὸ μαρκήσιο σχετικὰ μὲ τὰ διάφορα τοπωνύμια, τὶς ἀρχαιότητες, τὴ χλωρίδα ἢ τὴν πανίδα σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ὁδοιπορίας αὐτῆς πού συχνὰ μοῦ ἔφερνε στὸ νοῦ τὴ διαδρομὴ τοῦ ματιοῦ πᾶνω στὰ φύλλα ἐνὸς ἄλμπουμ μὲ γραμματόσημα. Ἡ ἀπλή διαδικασία καθὼς καὶ τὸ σταθερὸ βῆμα τῆς πορείας διευκόλυναν ἐξ ἄλλου τὴν εὐρυθμὴ λειτουργία τοῦ προβολέα καὶ τῆς μηχανῆς γιὰ τὸ ξετυλίγμα τῶν πλάνων πού δέ μᾶς δημιούργησαν σχεδόν κανένα πρόβλημα: ὁ φωτισμὸς ἦταν πάντοτε ἐνιαῖος καὶ σύμφωνος μὲ τὴν ὥρα τῆς μέρας ἢ τῆς νύχτας, ἐνῶ τὰ πλάνα ξετυλίγονταν καὶ ἀλλάζαν ἀκριβῶς ὅπως εἶχαμε προγραμματίσει. Μιά μόνο φορά, συνέβη κάτι τὸ ἀπροόπτο: ὁ μαρκήσιος ἔξεχασε τὸν κονδυλοφόρο του στὸ σημεῖο τοῦ τελευταίου καταυλισμοῦ, μερικά μίλια ἔξω ἀπὸ τὸ Ἐλμπασάν (ὅπου τὸν συμβούλεψα νά υἱοθετήσῃ τὸ τοπικὸ καλπάκι ἂν ἤθελε νά μὴ χάσει τὸ πουγγί του καὶ κανένα αὐτί) καὶ τὸ θυμῆθηκε πολὺ ἀργότερα. Τὸ μεμονωμένο αὐτὸ περιστατικὸ ἀφηρημάδας ἐκ μέρους τοῦ θεοῦ θά πρέπει, ἴσως, ν' ἀποδοθεῖ στὸ ταραγμένο του θυμικὸ μετὰ τὸν τρικούβερτο καβγά πού εἶχε μὲ τὸν χαντζήστὸ Ἐλμπασάν, ὁ ὁποῖος ἐπέμενα νά θεωρῶ τὸ ἰσπανικὸ τάλαρο ἰσότιμο μὲ 23 ἀντί γιὰ 24 πιάστρα. Ἡ μεταβολὴ μας καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς πορείας τῆς ἐπιστροφῆς στὸ σημεῖο τοῦ καταυλισμοῦ συνέπεσε μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν πλάνων· ἀποτέλεσμα ἦταν νά νομίζουμε πῶς τρέχουμε ἐνῶ στὴ πραγματικότητά μέναμε ἀκίνητοι σέ σχέση μὲ τὸ γύρω τοπίο.

Ἀντίθετα, ἡ ἀπλή αὐτὴ διαδικασία τῆς πορείας στήν ὑπαιθρο ἐξατμίζονταν μόλις πλησιάζαμε σύνορα καὶ μεθορίους. Αὐτές ἦταν πολλές φορές συγκεχυμένες: κάποτε μᾶς ἔξωσε μιά διμοῖρῃ ἀπὸ ἀρματωμένους γκέκηδες καὶ τακτικούς ζαπιέδες πού μὲ προταμένα μούζερ μᾶς πληροφοροῦσαν πῶς εἶχαμε ἀφήσει πίσω μας τὴν Ἐρζεγοβίνη καὶ εἶχαμε μπεῖ στὸ Μαυροβούνιο, ζήτησαν τὰ χαρτιά μας, καὶ ἀπαίτησαν ἓνα ὄχι εὐκαταφρόνητο ποσὸ πού ὅμως τούς τὸ δώσαμε — βέβαια οἱ ὑπηρετές δέ θά τολμοῦσαν ποτέ νά πυροβολήσουν, ἀλλὰ ἔπρεπε νά τηρηθοῦν τὰ προσχήματα, κὶ ἄλλωστε ἡ ποιητικὴ φιλοξενία τοῦ Νικήτα μᾶς ἀποζημίωσε μὲ τὸ παραπάνω.

Ἄλλες φορές, ὅταν πλησιάζαμε στὰ καθορισμένα συνοριακὰ φυλάκια, ἔπρεπε ν' ἀποβάλλω τὴν τοπικὴ φορεσιά, νά ντυθῶ ξανά ὡς περιοδεῦον εὐπατρίδης, νά πλησιάσω τὸ τραπέζι πού εἶχαν στήσει στὸ διάβα μας οἱ ὑπηρετές προτείνοντας τὰ διάφορα *laisser-passez* ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα εἶχα παρεμβάλει ἔντεχνα ἓνα χαρτονόμισμα τῶν δέκα πιάστρων, νά φορέσω στολή τοῦ ὀθωμανοῦ ζαπιέ, πασπαλίζοντας ταυτόχρονα τὸ πρόσωπό μου μὲ καρβουνόσκονη, ν' ἀρπάξω ἀπ' τὸ χέρι μου τὰ χαρτιά, νά καθήσω

στό τραπέζι μελετώντας τα, νά τά σφραγίσω καί νά τά ἐπιστρέψω, νά βγάλω τή στολή, νά φορέσω τά ρούχα τοῦ εὐπατρίδη, νά τά βγάλω καί νά φορέσω τήν καινούρια τοπική ἐνδυμασία. Κι ἐνῶ γίνονταν ὅλα αὐτά, ὁ μαρκήσιος Μονκάδα στεκόταν παράμερα καί διάβαζε Σατωβριάνδο, Lear ἢ Joinville καπνίζοντας ἀρειμανίως τό πῆλινο τοιμπούκι του. Τό ἴδιο συνέβαινε καί στίς πόλεις ἢ τά χωριά ὅπου σταματοῦσαμε: ἔπρεπε νά γίνω εὐπατρίδης, δραγουμάνος, λεπρός, χαντζής, ὑποπρόξενος, ἀόμματος, χαμίνι. Τό χειμῶνα ἡ διαδικασία ἦταν εὐκολότερη: φοροῦσα τή μιὰ στολή πάνω ἀπό τήν ἄλλη κι ἔτσι δέν εἶχα παρά νά ἀπορρίψω, ὡς ἄλλη Σαλώμη, τά ἀνάρμοστα πέπλα· καί, ὁμολογούμενως, μεγάλη διευκόλυνση ὑπῆρξε ἡ γεωγραφική ἔκταση τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας πού συνεπάγονταν ἐνιαῖες ἢ ὁμοιόμορφες στολές ἀξιωματούχων.

Παρά τήν ἐξουχιστική ἐνδελέχεια τοῦ ὀδοιπορικοῦ πού σύνταξα, ὁ καιρός ἐξακολουθοῦσε νά παραμένει ὁ μοναδικός ἀστάθμητος καί ἀντιφατικός παράγοντας τῆς πορείας μας· ἔτσι, πιστοί στό ὀδοιπορικό, γιορτάσαμε τά γενέθλια τοῦ θείου τυλιγμένοι μέ γοῦνες καί κουβέρτες, τουρτουρίζοντας ἔξω ἀπό τή Φλώρινα, ἐνῶ οἱ ἐνδείξεις πού κόμιζαν τά περιστέρια ἀπό τήν ἑπαυλὴ μαρτυροῦσαν σαφέστατα κυνικά καύματα. Ἀποτέλεσμα ἦταν ν' ἀρρωστήσουμε σοβαρά καί νά ἀναγκαστοῦμε νά μείνουμε τρεῖς ἐβδομάδες σ' ἓνα κοντινὸ χωριό, πού ἀργότερα μετονομάστηκε, ὅπως ἔμαθα, σέ *Βαρθολομαῖος*. Εὐτυχῶς, ἡ γερὴ μας κράση μᾶς ἐπέτρεπε νά συνεχίσουμε τήν ὀδοιπορία μας ἀπρόσκοπτα καί ἀπερίσπαστα. Μόνο μιὰ φορά, στήν Τιβεριάδα, ἀκολουθώντας μιὰ ὑποσημείωση, ὁ θεῖος γλίστρισε σέ κάτι βότσαλα καί πέφτοντας χτύπησε στήν ὀπισθία χώρα. Ὅταν ἔφτασε ὁ τοπικός γιατρός — πού ἀποδείχτηκε νά εἶναι Λιθουανός καί ἐρασιτέχνης συλλέκτης λεπιδοπτερόν, πρῶνιν συνεργάτης τοῦ *Μοσχοβίτικου Παρατηρητῆ*, ἐπιχρυσωμένος ἀνά τήν τσαρική ἐπικράτεια μετὰ τή δολοφονία τοῦ Ἀλέξανδρου Β' — ὁ μαρκήσιος, παραμερίζοντας κάθε ἀξιοπρέπεια καί φυσική συστολή, ἀκολούθησε τή συμβουλή πού παρέχει ὁ Θωμᾶς Κούκ στόν *Συνέκδημο τοῦ Περιηγητοῦ τοῦ Νείλου* καί μέ πληροφόρησε πῶς πονοῦσε ὁ κόκκυγας. Ἀκολουθήσαμε μιὰ ἀνεξήγητη διαδρομὴ στήν Ἡμαθία, ὅπου ἀπαντήσαμε μιὰ σειρά χωριῶν, καί διασχίσαμε τό πρῶτο σταυρωτά, διαβήκαμε γοργά τό δεύτερο, πέρασαμε ἀπό τή μεσιανή στράτα τοῦ τρίτου, τριγυρίσαμε τό ἐπόμενο καί ἀποφύγαμε τό πέμπτο (μέ χαρά διαπίστωση μετὰ ἀπό χρόνια ὅτι οἱ χωρικοὶ δνόμασαν τοὺς οἰκισμοὺς αὐτοὺς Σταυρό, Διαβατό, Μέση, Κουλούρα, Ξεχασμένη, σύμφωνα μέ τή διαδρομὴ μας). Εἶχαμε σκοπὸ νά ἐπισκεφθοῦμε τή Θεσσαλονίκη, ἀλλὰ πληροφορηθήκαμε πῶς τό ὀθωμανικὸ στοιχεῖο εἶχε σφάζει ὀρισμένους ξένους καί πῶς εἶχαν ξεσπάσει ταραχές· ἔτσι ἀποφασίσαμε νά τὴν παρακάμψουμε — ἄλλωστε ἡ πόλη αὐτὴ ἔχει νά σοῦ προσφέρει μόνο σεισμούς καί ἐπιδημίες. Διακρίναμε τά τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλης, ὅταν ὁ ἀέρας γέμισε μιὰ μαῦρη ψιλὴ σκόνη πού σκοτεινίασε τά πάντα. Ἀργότερα, στήν Πρεσβεία μας, πληροφορηθήκαμε πῶς ἡ ἐκρηξὴ τοῦ ἠφαιστείου Κρακατόα εἶχε ἐρειπώσει πολλές ἀπὸ τίς περιοχὲς πού θά διασχίζαμε. Ἐγκατασταθήκαμε σέ μιὰ ἑπαυλὴ τοῦ Πέραν καί περιμέναμε τὴν ἀνασυγκρότηση τῶν πλάνων, ὅταν μιὰ μέρα ἐμφανίστηκε μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς ὑπηρετὲς μας πού ἰσχυριζόμενοι ἀρμενικὴ καταγωγὴ δήλωσαν ὅτι φοβοῦνταν νά συνεχίσουν τό ταξίδι μετὰ τίς φήμες γιὰ σφαγὲς ὁμοεθνῶν τους. Τοὺς συνόδεψα ὡς τὴν ἀποβάθρα ἀπ' ὅπου πῆραν ἓνα ποστάλι τῶν *Μεσσαζερὶ* γιὰ τὴν πατρίδα καί τὴν ἑπαυλὴ. Καθὼς τοὺς ἔβλεπα νά μέ χαιρετοῦν ἀπὸ τὴν πρύμνη τοῦ *Saumir*, δέ μποροῦσα νά διώξω ὀρισμένες ἀμφιβολίες πού μοῦ γεννήθηκαν σχετικὰ μέ τό αἴτημά τους ὅταν θυμῆθηκα ὅτι αὐτοὶ εἶχαν δυσανασχετίσει στήν ἑπαυλὴ μετὰ τὴν κλήρωση τῶν ὀνομάτων ἐκείνων πού θά ἔμεναν γιὰ νά στέλνουν τίς ἐνδείξεις.

Ἡ ἐλάττωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπηρετῶν σήμαινε ὅτι στό δεύτερο σκέλος τῆς ὀδοιπορίας μας (στό ἀσιατικὸ πιά ἔδαφος) ἔπρεπε νά φορῶ πῶς πολλές στολές, καί νά ἔχω πολὺ περισσότερα χρέη ἀπὸ ἐκεῖνα τοῦ ἀπλοῦ δραγουμάνου-ὀδηγοῦ. Ἴσως αὐτὸ νά ἦταν ἡ αἰτία πού τά αἰσθήματά μου ἀπέναντι στόν μαρκήσιο ἄρχισαν ξαφνικά

νά γίνονται ἐχθρικά· στήν Προύσα ἀρνήθηκα νά σηκώσω τό φέρετρο τῆς μαρκησίας Ἀγάθης — πού τή σορό της ἤθελε ὁ μαρκήσιος νά ἐνταφιάσει στόν περίβολο τοῦ ἀβαείου τῶν Καπουτσίων στά Ἱεροσόλυμα — καί ἀλλάξα γνώμη μόνο ὅταν ὁ θεῖος μου χάρισε ἕναν περίφημο σετζαντέ· δικαιολογημένα τόν ἔβρισα στήν Ἔφεσο ὅταν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀθυροστομίας του, ὑποχρεώθηκα νά περάσω μιά νύχτα σ' ἕνα ὕγρό καί ποντικοβριθές κελί τῶν ὀθωμανικῶν φυλακῶν (εἶχα προσπαθήσει νά σώσω ἕνα κιονόκρανο ἀπό βέβαιη καταστροφή καί μέ συνέλαβαν γιά ἀρχαιοκαπηλία)· μέ χαμόγελο ἱκανοποίησης τόν κυνήγησα τόν ἄπιστο φράγκο, ντυμένος χαμίσι στό Χαλέπι, ὅταν ἐκεῖνος μπῆκε στό τέμενος χωρίς νά βγάλει τίς μπότες του, καί ἔσκυψα καί μάζεψα κάτι σβουινιές ἀπό καμήλα, ζεστές ἀκόμα (μᾶς τίς εἶχαν φέρει μέ ταχύπλοο σκάφος ἀπό τήν Τύνιδα, μέσα σέ εἰδικά δοχεῖα), καί τοῦ τίς πέταξα. Ὁ μαρκήσιος, πού μέχρι τότε ἦταν πρᾶος καί ἀπολογητικός, ὀργίστηκε πρωτόφαντα καί καταδέχτηκε νά μέ συγχωρέσει μόνο ὅταν, μιά ἐβδομάδα ἀργότερα, τοῦ χάρισα ἕνα μικροσκοπικό τεμάχιο ἀπό τό Μανδήλιο — τό ἀγόρασα στό μοναστήρι τῆς Μαλούλας, ὅπου ἀνακάλυψα πῶς οἱ ἤχοι πού ξεστόμιζα τόσα χρόνια ἦταν στήν πραγματικότητα ἀρμαϊκά.

Ἐνῶ ὁ θεῖος κατάγραφε στό κατάστιχο τίς ἐνδείξεις πού μόλις εἶχε κομίσει ἕνα περιστέρι, βρῆκα εὐκαιρία νά ἐπισκεφτῶ τό ἀμάξι κουπέ. Σήκωσα τήν κελεμπία μου διαπιστώνοντας μιά ἀκόμη φορά, πόσο ἄβολο εἶναι τό εὐρωπαϊκό κάθισμα ὅταν φορᾶ κανεῖς ἀνατολίτικα ρούχα. Σφιγγόμουν ὅταν ὁ νοῦς μου πῆγε στήν πρώτη ἐκείνη μέρα τῆς ὁδοιπορίας ὅταν, σηκώνοντας λίγο ἕνα παραπέτασμα τοῦ καμβά βρεθήκαμε στό δρόμο. Κοίταξα ἀντίκρου στόν καθρέφτη πάνω ἀπό τό λαβομάνο καί εἶδα μέ φόκη πῶς οἱ κρόταφοί μου εἶχαν ἀσπρίσει ἀνεπανόρθωτα. Μέ σφιγμένη καρδιά κατέβαινα τό σκαλοπατάκι ὅταν, ἀμυδρά στόν ὀρίζοντα, διέκρινα τό τέμενος τοῦ Ὁμάρ.

Γ.Ν. Πεντζίκης

Κεφαλληνίας 48—50 Ἀθήνα, τηλ. (01) 851583

Μητρ. Ἴωσήφ 5 Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 225243

ROTEL Hi-Fi

MADE IN JAPAN